

TEMA 8. JEZUS KRISTUS, PRAVI BOG IN PRAVI ČLOVEK

1. UČLOVEČENJE BESEDE

»Ko pa je nastopila polnost časa, je Bog poslal svojega Sina, rojenega iz žene« (*Gal 4, 4*). Tako se izpolni obljuba o Odrešeniku, ki jo je Bog dal Adamu in Evi ob izgonu iz raja: »Sovraštvo bom naredil med teboj in ženo ter med tvojim zarodom in njenim zarodom. On bo prežal na tvojo glavo, ti pa boš prežala na njegovo peto« (*1 Mz 3, 15*). Ta vrstica iz Prve Mojzesove knjige je znana pod imenom protoevangelij, ker predstavlja prvo oznanilo vesele novice o odrešenju. Po izročilu se razlaga, da je žena, o kateri govori besedilo, tako Eva v neposrednem pomenu, kot Marija v polnem pomenu; in da se ženin zarod nanaša tako na človeštvo kot na Kristusa.

Od takrat do trenutka, ko je »Beseda postala meso in se naselila med nami« (*Jn 1, 14*), je Bog pripravljal človeštvo, da bi moglo plodovito sprejeti njegovega edinorojenega Sina. Bog je zase izbral izraelsko ljudstvo, z njim sklenil zavezo in jo postopoma oblikoval tako, da je posegal v njegovo zgodovino, mu kazal svoje načrte preko očakov in prerokov ter ga posvečeval zase. Vse to je kot priprava in podoba tiste nove in popolne zaveze, ki se je morala dopolniti v Kristusu, in tistega polnega in dokončnega razodetja, ki ga je izvršila sama utelešena Beseda.¹ Čeprav je Bog pripravljal Odrešenikov prihod predvsem z izvolitvijo izraelskega ljudstva, to ne pomeni, da je zapustil ostala ljudstva, "pogane", saj nikoli ni prenehal s pričevanjem o samem sebi (prim. *Apd 14, 16-17*). Po božji previdnosti so pogani imeli zavest, bolj ali manj eksplicitno, o potrebnosti odrešenja in vse do skrajnih kotičkov zemlje je bila ohranjena želja po zveličanju.

Utelešenje ima svoj izvor v božji ljubezni do ljudi: »Božja ljubezen do nas pa se je razodela v tem, da je Bog poslal v svet svojega edinorojenega Sina, da bi živeli po njem« (*1 Jn 4, 9*). Utelešenje je najodličnejši dokaz božje ljubezni do ljudi, saj se v njej Bog sam izroči ljudem, ko postane deležen človeške narave v eni osebi.

Po padcu Adama in Eve v raju ima utelešenje cilj odrešenja in zveličanja, kot izpovedujemo v veri: »zaradi nas ljudi in zaradi našega zveličanja [je] prišel iz nebes. In se je utelesil po Svetem Duhu iz Marije Device in postal človek.«² Kristus je sam zase rekel, da je »Sin človekov prišel iskat in rešit, kar je izgubljeno« (*Lk 19, 10*; prim. *Mt 18, 11*) in da »Bog svojega Sina ni poslal na svet, da bi svet sodil, ampak da bi se svet po njem rešil« (*Jn 3, 17*).

Utelešenje ne izkazuje samo neskončne božje ljubezni do ljudi, njegovega neskončnega usmiljenja, pravičnosti in moči, ampak tudi skladnost božjega načrta odrešenja. Globoka

¹ II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Lumen Gentium*, 9.

² I. CARIGRAJSKI KONCIL, *Symbolum*, DS 150; prim. II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Lumen Gentium*, 55.

božja modrost se kaže v tem, kako je Bog odločil odrešiti človeka, t.j. na način, najprimernejši njegovi naravi, kar je prav utelešenje Besede.

Jezus Kristus, utelešena Beseda, »ni mit niti nekakšna abstraktna ideja. Je človek, ki je živel v konkretnem okolju in ki je umrl, potem ko je svoje lastno življenje vnesel v razvoj zgodovine. Zgodovinsko raziskovanje o Njem je torej zahteva krščanske vere«.³

To, da je Kristus živel, spada v nauk vere, kakor tudi, da je resnično umrl za nas in tretji dan vstal (prim. 1 *Kol* 15, 3-11). Jezusovo življenje je z zgodovinsko znanostjo dokazano dejstvo, zlasti preko analize Nove zaveze, katere zgodovinska vrednost ni vprašljiva. Obstajajo še druga nekrščanska pričevanja, poganska in judovska, o Jezusovem obstoju. Ravno zaradi tega ni sprejemljivo stališče, ki zgodovinskega Jezusa postavlja v nasprotje s Kristusom vere in ki zagovarja predpostavko, da naj bi bilo skoraj vse, kar Nova zaveza pove o Kristusu, interpretacija vere, ki so jo napravili Jezusovi učenci, ne pa njegova prava zgodovinska podoba, ki naj bi bila za nas še vedno zakrita. Ta gledišča, ki mnogokrat vsebujejo močan predsodek proti nadnaravnemu, ne upoštevajo, da sodobne zgodovinske raziskave sovpadajo s trditvijo, da je Jezusova podoba, ki jo podaja prvotno krščanstvo, utemeljena na pristnih dogodkih, ki so se resnično zgodili.

2. JEZUS KRISTUS, PRAVI BOG IN PRAVI ČLOVEK

Utelešenje je »skrivnost čudovitega združenja božje in človeške narave v eni sami osebi Besede« (*Katekizem*, 483). Utelešenje Božjega Sina »ne pomeni da je Jezus Kristus delno Bog in delno človek, tudi ne, da v njem obstaja nerazločena mešanica božjega in človeškega. Postal je resnično človek in ostal resnično Bog. Jezus Kristus je pravi Bog in pravi človek« (*Katekizem*, 464). Božanskost Jezusa Kristusa, večne božje Besede, smo obravnavali v poglavju o sveti Trojici. Tukaj se bomo posvetili predvsem njegovi človeškosti.

Cerkev je v prvih stoletjih to versko resnico branila in pojasnjevala spričo herezij, ki so jo izkrivljale. Že v prvem stoletju so nekateri kristjani judovskega izvora, ebioniti, imeli Kristusa za navadnega, a zelo svetega človeka. V drugem stoletju se pojavi adopcionizem, ki je trdil, da je bil Jezus posinovljeni božji sin; Jezus naj bi tako bil zgolj človek, v katerem prebiva božja moč; zanje je bil Bog samo ena oseba. To herezijo so obsodili leta 190 papež sv. Viktor, leta 268 prvi carigrajski koncil in leta 382 rimska sinoda.⁴ Arijska herezija je z zanikanjem božanskosti Besede zanikala tudi to, da je Jezus Kristus Bog. Arije je bil obsojen na prvem nicejskem koncilu leta 325. Tudi v sedanjem času Cerkev znova spominja, da je Jezus Kristus Božji Sin, ki obstaja od vekomaj in je z utelešenjem prevzel človeško naravo v svojo edino božjo osebo.⁵

³ MEDNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Cuestiones selectas de Cristología* (1979), v ID., *Documentos 1969-1996*, BAC, Madrid 2000, 221.

⁴ Prim. DS 151 in 157-158.

⁵ Prim. KONGREGACIJA ZA NAUK VERE, *Mysterium Filii Dei*, 21. 2. 1972, v AAS 64(1972)237-241.

Cerkev pa se je soočila tudi z drugimi zmotami, ki so zanikale resničnost Kristusove človeške narave. Mednje spadajo herezije, ki so zavračale resničnost Kristusovega telesa in duše. Med prvimi je doketizem s svojimi različnimi variantami, ki ima gnostično in manihejsko ozadje. Nekateri izmed njegovih zagovornikov so trdili, da je imel Kristus nebeško telo ali da je bilo njegovo telo čisto navidezno ali pa da se je naenkrat pojavil v Judeji, ne da bi se mu bilo treba roditi in rasti. Že sv. Janez se je moral spopadati s tovrstnimi zmotami: »V svet je namreč odšlo veliko zapeljivalcev. Ti ne priznavajo, da je Jezus Kristus prišel v mesu« (2 Jn 7; prim. 1 Jn 4, 1-2).

Arij in Apolinarij iz Laodikeje sta trdila, da Kristus nima prave človeške duše. Drugi je bil na tem področju posebno pomemben in njegov vpliv je bil navzoč več stoletij v kasnejših kristoloških sporih. V poskusu, da bi obranil Kristusovo edinost in brezgrešnost, je Apolinarij zagovarjal stališče, da Beseda opravlja naloge človeške duhovne duše. Ta nauk pa je predpostavljala zanikanje resnične Kristusove človeškosti, ki je tako kot pri vseh ljudeh sestavljena iz telesa in duhovne duše (prim. *Katekizem*, 471). Obsojen je bil na prvem carigrajskem koncilu in na rimski sinodi leta 382.⁶

3. HIPOSTATIČNO ZEDINJENJE

Na začetku petega stoletja se je po predhodnih razpravah jasno kazala potreba po trdni obrambi celovitosti obeh narav, človeške in božje, v osebi Besede; tako začne ta tema postajati središče pozornosti v patristični kristologiji in soteriologiji. K temu poglobljanju so doprinesle nove razprave.

Prvo veliko sporno vprašanje je izviralo v nekaterih trditvah carigrajskega patriarha Nestorija, ki je uporabljal izrazoslovje, iz katerega je bilo mogoče razumeti, da sta v Kristusu dva subjekta: božji subjekt in človeški subjekt, ki sta med seboj povezana z moralno vezjo, fizično pa ne. Iz te kristološke zmote izvira njegovo zavračanje naziva Božja mati, *Theotókos*, ki se nanaša na sveto Marijo. Marija naj bi bila Kristusova mati, toda ne mati Boga. Spričo te herezije sta sv. Ciril Aleksandrijski in efeški koncil leta 431 opomnila, da »Kristusova človeška narava nima drugega subjekta kakor to božjo osebo Božjega Sina, ki je to človeško naravo privzel in naredil za svojo vse od svojega spočetja. Zato je efeški cerkveni zbor leta 431 razglasil, da je Marija v vsej resnici postala božja mati s človeškim spočetjem Božjega Sina v svojem telesu« (*Katekizem*, 466; prim. DS 250 in 251).

Nekaj let pozneje se je pojavilo monofizitsko krivoverstvo. Ta herezija izhaja iz apolinarizma in iz napačnega razumevanja nauka in izrazoslovja, ki ga je uporabljal sv. Ciril, s strani arhimandrita v nekem carigrajskem samostanu. Le-ta je med drugim trdil, da je Kristus oseba, ki obstaja v eni sami naravi, saj naj bi bila človeška narava absorbirana v božjo. To zmoto sta obsodila papež sv. Leon Veliki v svojem delu *Tomus ad Flavianum*⁷, ki je pravi biser latinske teologije, in ekumenski kalcedonski koncil leta 451, ki je obvezna referenca v kristologiji. Takole pravi: »... soglasno učimo, da je Sin, naš Gospod Jezus Kristus,

⁶ Prim. DS 151 in 159.

⁷ Prim. prav tam, 290-295.

popolnoma isti. Isti je popoln v božanstvu in popoln v človeškosti»⁸ ter dodaja, da je zedinjenje obeh narav »nepomešano, nespremenjeno, nerazdeljeno in neločeno.«⁹

Kalcedonski nauk je bil potrjen in razjasnjen na drugem carigrajskem koncilu leta 553, ki podaja pristno interpretacijo predhodnega koncila. Potem, ko večkrat poudari Kristusovo enotnost¹⁰, izpove, da zedinjenje dveh Kristusovih narav nastane glede na hipostazo¹¹, in tako preseže dvoumnost izražanja sv. Cirila, ki je govoril o zedinjenju glede na "fisis". V tej smeri je drugi carigrajski koncil tudi določil pomen, v katerem je treba razumeti znano formulo sv. Cirila, o »eni utelešeni naravi božje Besede«¹²; sv. Ciril je mislil, da je ta stavek od sv. Atanazija, v resnici pa je šlo za apolinaristično potvarjanje.

V teh koncilskih definicijah, katerih namen je bil razjasniti nekatere konkretne zmote, ne pa razlaganje Kristusove skrivnosti v celoti, so koncilski očetje uporabljali jezik svojega časa. Tako kot je nicejski koncil uporabljal termin sobistven, je kalcedonski uporabljal termine, kot so narava, oseba, hipostaza itd. glede na pomen, ki so jih imeli v običajnem govoru in v teologiji tistega časa. To ne pomeni, kot so trdili nekateri, da se je evangeljsko sporočilo heleniziralo. V resnici so bili na strani toge helenizacije ravno tisti, ki so predlagali krivoverske nauke, kot npr. Arij ali Nestorij, ki niso znali uvideti omejitev filozofskega izrazoslovja njihovega časa glede skrivnosti Boga in Kristusa.

4. JEZUSOVA PRESVETA ČLOVEŠKA NARAVA

Pri učlovečenju je bila »človeška narava privzeta, ne pa uničena (GS 22, 2)« (*Katekizem*, 470). Zaradi tega Cerkev izpoveduje »polno stvarnost Kristusove človeške duše z njenimi dejavnostmi razuma in volje ter njegovega človeškega telesa. Toda vzporedno je morala vsakokrat klicati v spomin, da Kristusova človeška narava pripada kot lastna božji naravi Božjega Sina, ki je to človeško naravo privzel. Vse, kar Kristus je in kar dela v njej, je odvisno od "enega od svete Trojice". Božji Sin torej priobčuje svoji človeškosti svoj lasten način osebnostnega bivanja v Trojici. Tako Kristus v svoji duši kakor v svojem telesu človeško izraža božje življenje Trojice (prim. Jn 14, 9-10)« (*Katekizem*, 470).

Kristusova človeška duša ima resnično človeško spoznanje. Katoliški nauk po izročilu uči, da je Kristus kot človek imel pridobljeno spoznanje, neposredno spoznanje in blaženo spoznanje, lastno svetim v nebesih. Kristusovo pridobljeno spoznanje ni moglo biti samo po sebi brezmejno: »Zato je Božjemu Sinu bilo mogoče hoteti, da je kot učlovečeni "napredoval v modrosti, starosti in milosti" (Lk 2, 52) in prav tako, da mu je bilo treba spraševati in poizvedovati glede tistega, česar se moramo v človeškem stanju izkustveno naučiti (prim. Mr

⁸ Prim. prav tam 301; *Katekizem*, 467.

⁹ Prim. prav tam.

¹⁰ Prim. prav tam, 423.

¹¹ Prim. prav tam, 425.

¹² Prim. prav tam, 429.

6, 38; 8, 27; Jn 11, 34)« (*Katekizem*, 472). Kristus, v katerem se nahaja polnost Svetega Duha z njegovimi darovi (prim. Iz 11, 1-3), je bil obdarjen tudi z notranjim in neposrednim spoznavanjem, t.j. s tistim spoznanjem, ki ni pridobljeno z delom razuma, temveč je vilito neposredno od Boga v človeški um. Dejansko je »Sin tudi v svojem človeškem spoznavanju kazal božjo prodornost, s katero je segal do skritih misli človeškega srca (prim. Mr 2, 8; Jn 2, 25; 6, 61)« (*Katekizem*, 473). Kristus je imel tudi spoznanje, ki je lastno blaženim: »Po svojem zedinjenju z božjo modrostjo v osebi učlovečene Besede je bilo Kristusovo človeško znanje v polnosti deležno vednosti o večnih načrtih, ki jih je razodel s svojim prihodom (prim. Mr 8, 31; 9, 31; 10, 33-34; 14, 18-20.26-30)« (*Katekizem*, 474). Zaradi vsega tega je treba potrditi, da je Kristus kot človek nezmotljiv: dopustiti zmoto v Njem, bi pomenilo dopustiti zmoto v Besedi, edini osebi, ki obstaja v Kristusu. Kar se tiče morebitne nevednosti v pravem pomenu besede je treba upoštevati, da »glede tistega, o čemer pravi, da na tem področju ne ve (prim. Mr 13, 32), izjavlja drugod, da ni v njegovem poslanstvu, da bi to razodel (prim. Apd 1, 7)« (*Katekizem*, 474). Razumljivo je, da se je Kristus človeško zavedal tega, da je Beseda, in svojega odrešilnega poslanstva.¹³ Po drugi strani pa je katoliška teologija ob upoštevanju, da je Kristus že na zemlji užival neposredno gledanje Boga, vedno zanikala obstoj kreposti vere v Kristusu.¹⁴

Nasproti herezijam, ki so v logičnem sosledju s predhodnim monofizitizmom trdile, da je v Kristusu ena sama dejavnost ali ena sama volja, je Cerkev na tretjem ekumenskem carigraskem koncilu leta 681 izpovedala, da »ima Kristus dve naravni volji in dve naravni dejavnosti, božjo in človeško, ki si ne nasprotujeta, ampak sodelujeta tako, da je učlovečena Beseda v pokorščini svojemu Očetu človeško hotela vse, kar je skupaj z Očetom in Svetim Duhom po božje odločila za naše zveličanje (prim. DS 556-559). Kristusova človeška volja "je pokorna; ne upira se in ne nasprotuje, temveč se podreja njegovi božji in vsemogočni volji" (DS 556)« (*Katekizem*, 475). Gre za temeljno vprašanje, saj je neposredno v zvezi s Kristusovim bivanjem in z našim zveličanjem. Sv. Maksim Spoznavalec izstopa v tem doktrinalnem prizadevanju za pojasnjevanje in se je zelo učinkovito poslužil znanega odlomka o Jezusovi molitvi na vrtu Getsemani, v kateri se pokaže skladnost Kristusove človeške volje z voljo Očeta (prim. Mt 26, 39).

Posledica dvojnosti narav je tudi dvojnost dejavnosti. V Kristusu so dvoje dejavnosti, božje, ki izhajajo iz njegove božje narave, in človeške, ki izhajajo iz človeške narave. Govorimo tudi o bogočloveški dejavnosti, takrat, ko človeška dejavnost deluje kot orodje božje: tako je v primeru čudežev, ki jih je delal Kristus.

Realizem utelešenja Besede se je pokazal tudi pri zadnjem velikem kristološkem sporu patristične dobe: v razpravi o podobah. Navada upodabljati Kristusa na freskah, ikonah, reliefih ipd. je izredno starodavna in obstajajo pričevanja, ki grejo nazaj vsaj do drugega stoletja. Do ikonoklastične krize je prišlo v Carigradu na začetku 8. stoletja, njen izvor pa leži v neki cesarjevi odločitvi. Že pred tem so se nekateri teologi skozi stoletja izrekli v prid ali proti uporabi podob, vendar sta obe struji mirno obstajali ena ob drugi. Tisti, ki so bili proti, so navadno poudarjali, da Bog ni omejen in ga zato ni mogoče zaobjeti v nekaj potez, v nekaj

¹³ Prim. MEDNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *La conciencia que Jesús tenía de Sí mismo y de su misión* (1985), v ID., *Documentos 1969-1996*, BAC, Madrid 2000, 377-391.

¹⁴ Prim. KONGREGACIJA ZA NAUK VERE, *Not.*, št. V, 26. 11. 2006.

črt, ni ga mogoče orisati. Kljub temu pa, kot je dejal sv. Janez Damaščan, je prav utelešenje orisalo neorisljivo Besedo. »Ker se je Beseda učlovečila tako, da si je privzela resnično človeškost, je bilo Kristusovo telo omejeno. Zaradi tega smemo Jezusovo človeško obličje "naslikati" (Gal 3, 2)« (Katekizem, 476). Dejansko »posebne individualne značilnosti Kristusovega telesa izražajo osebo Božjega Sina. On je poteze lastnega človeškega telesa naredil za svoje do te mere, da jih lahko častimo na naslikani sveti podobi, kajti vernik, ki časti njegovo podobo, časti osebo, ki jo ta predstavlja.«¹⁵

Kristusova duša, ki po svojem bistvu ni božja temveč človeška, je bila izpopolnjena, tako kot duše drugih ljudi, s *habitualno milostjo*, ki je »trajen dar, nadnaravna dispozicija, ki izpopolnjuje dušo samo tako, da jo naredi sposobno živeti z Bogom, delati po njegovi ljubezni« (Katekizem, 2000). Kristus je svet, kot je nadangel Gabrijel naznanil sveti Mariji pri oznanjenju: Lk 1, 35. Kristusova človeškost je radikalno sveta, vir in paradigma svetosti vseh ljudi. Z utelešenjem je bila Kristusova človeška narava povzdignjena na večje zedinjenje z božanskostjo – z osebo, ki je Beseda – kot je lahko povzdignjena katera koli ustvarjenina. Z vidika Gospodove človeškosti je hipostatično zedinjenje največji dar, ki ga je mogoče prejeti, in je znan pod imenom milost zedinjenja. S habitualno milostjo je bila Kristusova duša pobožanstvena s preobrazbo, ki naravo in dejavnosti duše povzdigne vse do ravni intimnega božjega življenja ter njeni nadnaravni dejavnosti daje sonaravnost, ki je drugače ne bi imela. Njegova polnost milosti pomeni tudi vlite kreposti in darove Svetega Duha. Iz te polnosti Kristusove milosti »smo vsi prejeli milost za milostjo« (Jn 1, 16). Milost in darovi so bili Kristusu podeljeni ne samo zaradi dostojanstva Sina, temveč tudi z ozirom na njegovo poslanstvo novega Adama in glave Cerkve. Zato govorimo o milosti, ki jo ima Kristus kot glava, ki ni nekaj različnega od Gospodove osebne milosti, marveč je eden od vidikov te iste milosti, ki svoje posvečevalno delo namenja članom Cerkve. Cerkev je dejansko »Kristusovo telo« (Katekizem, 805), telo, »kateremu je Kristus glava: Cerkev živi iz njega, v njem in zanj; on živi z njo in v njej« (Katekizem, 807).

Srce utelešene Besede. »Jezus nas je vse in vsakogar poznal in ljubil v času svojega življenja, svojega smrtnega boja in svojega trpljenja ter se daroval za vsakogar od nas: "Božji Sin me je vzljubil in daroval zame sam sebe". Ljubil je nas vse s človeškim srcem« (Katekizem, 478). Zaradi tega je Jezusovo presveto Srce najodličnejši simbol ljubezni, s katero nenehno ljubi večnega Očeta in vse ljudi.

José Antonio Riestra

Osnovna literatura

Katekizem Katoliške cerkve, 422-483

Benedikt XVI. – Joseph Ratzinger, *Jezus iz Nazareta*

¹⁵ II. NICEJSKI KONCIL, DS 601.